

Назви представників деяких професій, родів занять у говірках Центральної Слобожанщини

Антропогностеміка як комплект лексем, що представляють особу (статуру, вік, удачу, поведінку, звички, різноманітні статуси, заняття й ін.), не може не викликати інтересу науковця, адже це кількісно й функціонально потужний сегмент комунікації й свідомості, позаяк людське мислення, в основному, прагматично-антропоцентричне. На жаль, на сьогодні відсутні ґрунтовні праці із «прихарківської» говірної антропогностеміки (вона, до речі, загалом в україністиці слабо вивчена, окрім Східної Слобожанщини – завдяки В. Лесновій). Зважаючи на всебічну, універсальну цінність предмета, ми і звертаємося до нього, почавши з опису деяких лексико-семантичних груп, зокрема з певного набору слів на позначення представників деяких родів занять. Ця лексика дає нам змогу з'ясувати ставлення жителів Центральної Слобожанщини до різних професій, визначити найпопулярніші серед них у даному регіоні.

Слід, очевидно, застерегти, що оперуємо словесним матеріалом відповідної лексико-семантичної співвіднесеності, незалежно від його нинішньої «офіційної» приналежності до діалектного, просторічного чи літературного мовлення – це діалектизми у широкому сенсі поняття.

Фактажем дослідження нам послуговували назви професій, родів занять, зафіксовані в Артемівці Чугуївського, Бригадирівці Балаклійського, Бурбулатовому Близнюківського, Есхарі Чугуївського, Кегичівці Кегичівського, Кирилівці Куп'янського, Лідному Харківського, Малому Бурлуці Великобурлуцького, Малинівці Чугуївського, Манченках Харківського, Новій Водолазі Нововодолазького, Писарівці Золочівського, Пісках Радківських Борівського, Рогівці Валківського районів, а також із картотеки Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини) А. Сагаровського.

Заналізувавши матеріал, можемо помітити очевидну тенденцію: найпослідовнішу територіальну представленість і найбільшу кількість синонімів мають назви тих професій, по-перше, які

є типовими для жителів сіл Центральної Слобожанщини, по-друге, з представниками яких вони часто мали справу.

Так, за даними Новоград-Волинської районної державної адміністрації, велика кількість селян займається хліборобством, тваринництвом, городництвом, є, звичайно, водії, учителі, вихователі тощо (А. Осипчук) (приблизно така ж ситуація із працевлаштуванням у Центральній Слобожанщині й інших районах). Відповідно, актуальними є професії агронома (*огроном, агрономша*), баштанника (*бакишарь, бакишарька, бакишевик, баштанник баштанка*), буряківника (*буряковод, буряководша, буряшниця*), ветеринара (*ветврач, ветірінар, ветірінарша, вітінар*), вихователя (*воспитатель, воспитателька, воспитательниця, воспитательша*), електрика (*електрік, світловик, стовбешик*), комбайнера (*комбайнер, комбайнор*), пасічника (*пчоловод, пчоляр*), птахівника (*птахарь, пташниця, птичник, птичниця*), сторожа (*охранник, охранница, сторож, сторожиха, стукач*), садівника (*садовод, хрустовник, хрустовниця*), учителя (*педагог, учительниця, учительша*), хлібороба (*земледіл, землероб*), швачки (*кравчиха, портниха, швея*) і т.д.

Жителі Центральної Слобожанщини (як і інших регіонів) часто мають контакти з такими людьми, як аптекар (*обтекарь, обтекарьша*), бібліотекар (*бібліотекарь, бібліотекарьша, книжкар*), будівельник (*ішак, рапшан, строїтель*), бухгалтер (*касир, фінансист*), водій автомобіля, маршрутки, автобуса, тролейбуса, трамвая (*водило, водитель, грач, кучер, маршрутист, хурман, шафьор, шохвер*), знахар (*відунья, знахарь, знахарька, знахурь*), контролер у транспорті (*дерун, здирник, кондуктор, кондукторша, контрольор, контрольорша, ревизор, хапун, собака оскалена*), косар (*косарь*), лікар (*врач, врачиха, дохтурь, фельшер*), міліціонер (*лягавий, мент, ментяра, міліціонер, мусор, опер, фараон, шмон*), пожежник (*гасій, пожарник, спасатель*), поштар (*почтальон, почтальонша, поштарь, поштарька*), провідник у вагоні потяга (*вагоновожатий, викидайло, гаврило, кондуктор, поїзник, проводник, проводниця, тягівець*), продавець (*базарицина, барига, спікулянт, торгоаш, торговець, торговка*), слюсар (*водопровоччик, слесарь*), таксист (*таксюк, шофьор*) – з усіма можливими стилістично-емоційними відтінками.

Малу кількість варіантів назв мають представники двох груп професій і родів занять. До першої належать ті, які на сьогодні

є вже зниклими або рідкісними: бондар (*бондарь, бочкарь*), коваль (*коваль, кузнець*), стельмах (*возороб, плотник*) тощо. До другої – ті професії, із представниками яких жителі Центральної Слобожанщини мало контактують: адвокат (*защитник, ядвокат*), кондитер (*цукерник*), конструктор (*інженер, конструктор*), нотар (*писарь, писарька*), прокурор (*обвінітель*) тощо.

Отже, можемо відзначити потужну, природно, репрезентацію лексико-семантичної групи назв представників певних професій і родів занять, яка становить великий пласт антропогностеміки. Дослідивши її, ми дійшли висновку, що найчастотнішими на Центральній Слобожанщині є слова, які позначають людей, рід занять яких є типовим для даного регіону (агроном, баштанник, буряківник, ветеринар, комбайнер і т.д.), або тих, із якими місцеві жителі часто контактують (аптекарь, будівельник, лікар, міліціонер, пожежник тощо).